

NOVÉ PRAMENE K DEJINÁM SLOVENSKÉHO NÁRODNÉHO POVSTANIA V SOVIETSKYCH ARCHÍVOCH

Práca historika Slovenského národného povstania bola a je v značnej miere aj doteraz determinovaná nedostatkom alebo zlomkovitosťou základných materiálov archívnej povahy. Dokumenty najvyšších politických a administratívnych povstaleckých orgánov v Banskej Bystrici (Slovenská národná rada, povereníctva) sa takmer úplne zničili, z dokumentov I. čs. armády sa zachovali, vďaka starostlivosti niektorých príslušníkov povstaleckej armády, aspoň menšie celky, ako napr. zbierka tajných a dôverných vojenských rozkazov a iné tematicky viac-menej nesúrodé zvyšky. Písomnosti menších vojenských jednotiek sa zachránili často iba náhodou, keď vojenská jednotka pri ústupe nestačila zničiť svoj archív a ponechala ho svojmu osudu vo voľnom teréne alebo v improvizovanom úkryte. Tak napr. roku 1950 pracovníci Ústavu slovenského národného povstania v Banskej Bystrici po usilovnom pátraní našli v harmaneckých jaskyniach a skalných rozsadlinách pod Krížnou niekoľko desiatok dokumentov povstaleckých vojenských jednotiek s krycím menom Orech a Breza. Kto pozná fotografie z posledných októbrových dní roku 1944, na ktorých je zobrazené, ako vojaci pred ústupom do hôr spaľujú v dolinách celé kopy vojenských písomností, nájde aj odpoveď na otázku, čo sa stalo s prevažnou časťou písomností I. čs. armády za Slovenského národného povstania.

Priaznivejšie sa vyvinula situácia, po-

kiaľ ide o zachovanie dokumentárneho materiálu partizánskych skupín. Jednotlivé partizánske skupiny ako celky aj príslušníci týchto skupín mali omnoho viac možností (styk s obyvateľstvom) zachrániť svoje bojové denníky, záznamy, matriky a pod. a venovali aj viac úsilia, aby sa tieto pamiatky zachovali pre budúcnosť. Značná časť z nich tvorí už teraz súčasť archívnych zbierok Ústavu dejín KSS v Bratislave, v čom sú už zahrnuté aj zbierky bývalého Ústavu Slovenského národného povstania v Banskej Bystrici a z archívu Sväzu protifašistických bojovníkov na Slovensku. Pritom ešte nemálo dokumentov zostáva stále v tezurácii niektorých bývalých partizánskych veliteľov alebo príslušníkov partizánskych skupín.

Potreba získania nových poznatkov na základe ďalších materiálov, o ktorých sme predpokladali, že sa mohli zachovať ešte za vojny alebo tesne po nej v Sovietskom sväze, vzbudzovala u slovenských historikov živý záujem o možnosti štúdia v sovietskych archívoch. Išlo najmä o materiál Hlavného štábu partizánov na Slovensku v Banskej Bystrici, ďalej o dokumentárny materiál tých partizánskych skupín zo Slovenska, ktoré aj po zatlačení povstania do hôr — okrem malých výnimiek — udržiavali stále spojenie s Hlavným štábom partizánov na Slovensku, sídliacim v zime 1944/45 v horách stredného Slovenska, a cezeň alebo priamo mali aj styk s orgánmi partizánskeho štábu v Kijeve.

Takúto možnosť sme mali pri príležitosti študijnej cesty do Moskvy a Kijeve

v decembri 1956. Vďaka tomu a najmä vďaka ochote a pomoci príslušných sovietskych inštitúcií obzornámili sme sa za štvortýždňového pobytu aspoň informatívne s novými materiálmi z obdobia Slovenského národného povstania, čím sa podstatne obohatil náš doterajší prehľad o zachovaných dokumentoch z tohto úseku slovenských národných dejín.

Pre našich historikov doteraz neznáme a neprebádané pramene k dejinám Slovenského národného povstania sú starostlivo uložené v archíve Institutu Marxa-Engelsa-Lenina (IMEL) v Moskve. Tieto pramene pod heslom Partizánske hnutie v Československu v rokoch 1944—1945 obsahujú rôznorodý materiál. Okrem listov, záznamov, zápisníc, zoznamov, partizánskych matrik, rádiogramov, náčrtov, bojových denníkov a rozkazov a podobne, čo sú pre nás dokumenty fundamentálnej povahy, z ktorých môžeme priamo získať ucelené poznatky a ktoré sú pre historika mimoriadne pozoruhodným prínosom, nachádzame tu aj mnoho písomností na prvý pohľad menej dôležitých, formálne hovoriacich iba o detailoch. No ani tieto — ako napr. účty, potvrdenky, priepustky a rozličná druhoradá korešpondencia — nie sú pre nás celkom bezvýznamné, pretože pri trpezlivej práci, kombináciách, rekonštrukcii a dôvtipe môžeme prísť aj na základe takýchto drobných údajov k istým syntetickým výsledkom.

Našu pozornosť zaujali predovšetkým písomnosti Hlavného štábu partizánov na Slovensku, a to preto, že dokumenty tohto orgánu boli pri našej historickej práci doteraz takmer úplne neznáme. Z týchto nových prameňov sa dozvedáme údaje o sile partizánskych jednotiek, o pomere, aký bol medzi vojenskými a partizánskymi jednotkami, o styku s politickými orgánmi povstania, o spolupráci s obyvateľstvom a podobne. Podľa nášho náhľadu patria k najcennejším prameňom originálne rozkazy Hlavného štábu partizánov a zlomky jeho

korešpondencie s veliteľstvom I. čs. armády na Slovensku. Ďalej sú to situačné hlásenia z jednotlivých oblastí, záznamy o priebehu povstania v niektorých slovenských mestách a obciach napísané na základe výpovedí očitých svedkov povstania a iné.

Osobitne významný dokument je presná matrika príslušníkov partizánskych oddielov, obsahujúca vyše 10 000 mien partizánov najrozmanitejších národností bojujúcich na Slovensku.

Okrem uvedených písomností zbierky IMEL v Moskve obsahujú aj niekoľko desiatok fotografií s príslušnými negatívami. Prítom treba poznamenať, že hodnota týchto snímok tak z dokumentárnej, ako aj z technicko-reprodukčnej stránky nie je úmerná hodnote zachovaných písomných pamiatok.

V ukrajinskej odbočke Institutu Marxa-Engelsa-Lenina v Kijeve mali sme možnosť prezrieť si materiál o dvoch najväčších partizánskych brigádach Slovenského národného povstania, Jegorovovej partizánskej brigáde a Veličkovovej partizánskej brigáde. Sú to v podstate obsiahle kroniky brigád od ich vzniku, cez obdobie niekoľko mesiacov trvajúcej bojovej činnosti až do ich rozpustenia po prechode frontu na jar 1945. Záznamy sú doplnené rozličnými číselnými a situačnými údajmi a overené hlavnými predstaviteľmi oboch brigád.

V Historickom ústave Akadémie vied Ukrajinskej RSR boli sme upozornení na fond, nachádzajúci sa v tejto inštitúcii. Je to tzv. rukopisný materiál — stenogramy, v ktorom sú zaznačené politické, no najmä bojové udalosti zo Slovenského národného povstania tak, ako ich videli a zažili sovietski a slovenskí partizánski velitelia na Slovensku. Tieto záznamy vznikli ešte v roku skončenia druhej svetovej vojny, preto sú charakteristické čerstvosťou podania, aj keď na druhej strane nesmieme zabudnúť brať do úvahy aj subjektívne momenty, ktorými sú poznačené memoáry každého

druhu. No jednako sa nazdávame, že ako doplňujúci historický materiál, najmä pre objasnenie tých dejov, pre ktoré nemáme iných pramenných podkladov, sú pre nás vítanou pomôckou.

Materiály, týkajúce sa iných partizánskych skupín a celkového vedenia partizánskeho hnutia na Slovensku, boli síce pôvodne uložené v archíve odbočky IMEL v Kijeve, teraz však tvoria súčasť centrálného archívu IMEL v Moskve.

Úplne zhodnotiť prínos týchto, doteraz nespracovaných dokumentov, uložených v sovietskych archívoch, budeme môcť vykonať až na základe podrobného štúdia po získaní mikrofilmov najdôležitejších vybraných materiálov. No už teraz môžeme povedať, že štúdiom týchto nových prameňov budeme sa môcť dostať v bádani o Slovenskom národnom povstaní, najmä v osvetlení jeho bojovej stránky, na vyšší stupeň a že poznatky založené na archívnych materiáloch, uložených v sovietskych inštitúciách, ako sme ich stručne charakterizovali, nájdú svoje miesto aj v nových historických prácach.

M. Kropilák

PRAMENNÝ MATERIÁL K DEJINÁM SLOVENSKA V HISTORICKOM AR- CHÍVE RUMUNSKÉJ AKADÉMIE VIED V KLUŽI

Ako je známe, pripravujú sa v Rumunsku i v Československu nové syntetické dejiny republiky. Pri tejto práci je pre bádateľov dôležité, aby mali k dispozícii úplný historický materiál z minulosti. Mnoho archívneho materiálu nachádza sa, pravda, mimo hraníc krajiny, v zahraničných archívnych zbierkach susedných štátov. Je to prirodzený výsledok vzájomných politických a hospodárskych stykov medzi krajinami v minulosti. Pre dejiny Rumunska i Československa je veľmi mnoho archívneho materiálu v archívoch bývalých ústred-

ných vládnych úradov vo Viedni a v Budapešti. Avšak pri organizácii našich historických výskumov musíme počítať aj s výskytom iného materiálu, ako je materiál ústredných správnych úradov. Máme tu na mysli celý rad písomností, významných pre hospodárske a sociálne dejiny, ktoré sa dostali na územie susedného štátu presťahovaním alebo prenesením ich majiteľmi. Keď napr. v 16. storočí utekalo obyvateľstvo z temešskej a aradskej oblasti dnešného Rumunska na sever, bralo so sebou aj dôležitejšie spisy, najmä dokumenty, ktoré zaistovali jeho majetkové práva. Veľká časť tohto materiálu sa, pravda, stratila a zmizla spolu s ich majiteľmi, menšia časť sa zachovala prostredníctvom neskorších príbuzenských stykov dodnes v rodinných archívoch na Slovensku. V 18. storočí vzniklo zase protichodné sťahovanie obyvateľstva, ktoré prinieslo so sebou do Rumunska archívny materiál pochádzajúci zo slovenského územia. Na tomto sťahovaní spisov podieľali sa na obidvoch stranách hlavne šľachtické vrstvy a ich blízke príbuzenstvo, ale aj sťahujúci sa meštania a remeselníci.

V tejto zpráve sme si vzali za cieľ upozorniť na základe opisu materiálu jedného sedmohradského archívu slovenských bádateľov na existenciu sloveník v Rumunsku. Je samozrejmé, že materiál, týkajúci sa Slovenska, ktorý existuje v kluzskom historickom archíve, je len sporadického rázu a predovšetkým iba doplňuje domáci archívny materiál. Ale práve táto sporadickosť a malé množstvo materiálu vyžaduje, aby sa s problémom jeho evidencie a zužitkovania zaoberali, pretože môže ľahko ujsť pozornosti bádateľov. Vieme totiž dobre, aký materiál môžeme nájsť vo Viedni a v Budapešti, ale o tom, čo môže nájsť slovenský bádateľ v Kluzi a rumunský bádateľ v Košiciach, nevieme temer nič.

Zaujmy dejepisectva tak československého ako aj rumunského vyžadujú, aby

bádatelia čím skôr zaradili do svojho výskumu fragmentálne skupiny prameňov, ktoré sa nepoužité skrývajú na rôznych miestach zahraničných zbierok. K realizácii tohto úsilia sa ponúkajú ako prvý krok krátke referáty o zahraničnom materiáli podľa miest jeho uloženia. Takto by sa dalo potom zistiť, čo by bolo treba definitívne získať fotografovaním pre domáce bádanie. Taká akcia vzájomného poznávania archívov a filmovania materiálu znamenala by vážny prínos pre dejepisectvo oboch strán. Dnes sú už možnosti na to, aby sme mohli ďaleko zanesené pamiatky minulosti znova zaradiť do celku historického materiálu Slovenska, resp. Sedmohradska a aby sme mohli tento materiál správnejšie chápať a vysvetľovať.

Ale skôr, než by sme začali opisovať spomenuté pramene, ktoré sa nachádzajú v klužskom archíve, považujeme za účelné krátko charakterizovať historický archív akadémie. Dejiny tejto ustanovizne totiž už vopred zhruba informujú bádateľa, akého druhu pramene môže v tomto archíve nájsť. Dnešný historický archív akadémie bol založený roku 1859 ako archív Národného múzea z písomnej pozostalosti historika a nadšeného zberateľa starožitností Jozefa Keménya. Jeho príklad nasledovali aj iní vedci a pestovatelia histórie (napr. Alexander Mikes, Augustín Ötvös, Ludovít Gyulay a iní) tým, že darovali múzeu svoje zbierky listín. Títo zberatelia z minulého storočia mali záujem nielen o dejiny Sedmohradska, ale aj vtedajšieho celého Uhorska, a tak pôvodom staršie fondy historického archívu obsahujú viac-menej údajov vzťahujúcich sa na Slovensko. Od roku 1883 pokladal tento archív za svoju hlavnú úlohu zbierať materiál zo súkromných archívov, najmä majetkové a cechové listiny. Výsledkom tejto polstoročnej systematickej práce bolo, že viac ako 200 takýchto fondov sa dostalo do správy spomenutej ustanovizne. Prirodzene, prevažná väčšina materiálu

týchto fondov sa týka Sedmohradska, ale v rozsiahlejších fondoch sa vyskytujú vplyvom príbuzenských stykov ich majiteľov sporadicky aj spisy, týkajúce sa majetkov na Slovensku.

Táto zpráva nemá za úlohu podať systematicky súhrn všetkých spisov, ale ako príklad uvádza iba niektoré z nich. Tak hospodárske spisy z 18.—19. storočia, týkajúce sa panstva rodiny Teleki v gemerskej Hajnáčke, okr. Filakovo, obsahujú 25. a 26. zväzok III. registra a 20. zväzok VIII. registra archívneho fondu rodiny Mikó-Rédei. O majetkoch Dominika Bethlena v gemerských Hosticiach (okr. Rim. Sobota) nájdeme údaje v 27. zväzku IV. registra archívu Bethlenovcov. Na statky Ladislava Toidalaghiho v Širkovciach (okr. Rim. Sobota) sa vzťahujú niektoré údaje materiálu z 18.—19. stor., uschovaného v 102. fascikli IV. registra toho istého fondu. O majetkoch v Hajnáčke nájdú sa záznamy aj v spisoch 1. fascikla II. registra archívneho fondu rodiny Korda. A v archíve rodiny Szentkereszthy vyskytuje sa aj niekoľko kusov slovensky písaných listov zo 17. storočia.

Iba všeobecne možno poukázať na tie nespočetné údaje, ktoré majú vzťah ku kultúrnemu politickému životu Slovenska a vyskytujú sa aj v bohatom listovom materiáli tohto archívu. Korešpondencia spisovateľov, profesorov, protestantských duchovných, sedmohradských študentov v mestách Slovenska, vojakov z posádok na Slovensku a politikov tvorí cenný materiál aj pre slovenských bádateľov. Na takéto listy zo 16.—17. storočia sú zvlášť bohaté zbierky spisov Jozefa Keménya a Alexandra Mikeho-Žiaľ, rozsiahla skupina týchto listov je vo väčšine fondov neusporiadaná, a preto sa môže v nich zatiaľ orientovať iba ten, kto vie, ktorý z korešpondujúcich mal styky so Slovenskom, resp. so Sedmohradskom.

Jednotlivé spisy, týkajúce sa Slovenska, bude možno zistiť iba pri modernom

inventarizovaní materiálu historického archívu. Tento archív má však v správe dva rozsiahle fondy, ktorých značná časť sa týka Slovenska a nie je pomiešaná. Sú to archívy rodiny Senyei a Vécsy. Práve preto venujeme ďalšiu pozornosť fondom týchto dvoch archívov vzťahujúcim sa na Slovensko.

Archív rodiny Senyei je síce známy v historickej literatúre, ale historický výskum jeho bohatý materiál ešte náležite nevyužíval. Na tento archív, uložený svojho času v Čerhove (okres Trebišov), upozornil už roku 1873 Vincenc Bunyitay (pozri Századok 1873, 242—265). Aj v časopise Adalékok Zemplén vármegye Történetéhez (Príspevky k dejinám Zemplínskej stolice) nájdeme niektoré listiny z tohto materiálu uverejnené. Vskutku však zostal tento fond nevyužitou bohatou pramennou zbierkou aj potom, keď bol roku 1910 prevezený do Kluže.

Materiál tohto archívu rozdelili jeho usporiadatelia z 19. storočia na časť Zemplínskej stolice a časť Vašskej (Železnej) stolice v Zadunajsku. Tomuto usporiadaniu, vykonanému iba so zreteľom na právne hľadiská, padol za obeť asi každý spis, ktorý nemal význam pre súdne spory. Najmä starší materiál, týkajúci sa hospodárskeho života, a korešpondencia utrpeli značné škody takýmto počínaním archivárov právneho zamernia. Staré pomocné knihy archívu sa síce zachovali, ale manipulácia s nimi je taká ťažkopádna, že pri prípadnom výskume je výhodnejšie pozerať spisky kus po kuse už aj preto, že starý poriadok spisov sa do istej miery narušil.

Spisy tohto archívu, týkajúce sa Slovenska, sú v časti Zemplínskej stolice. Väčšina tohto materiálu z doby pred 16. storočím dostala sa do rúk rodiny Senyei s majetkami rodiny Paczoth z Böki (teraz Chabžany okres Prešov-okolie). Manželky Paczothovcov priniesli so sebou do archívu spisy týkajúce sa rodín Balassa z Ďarmot, Golopi, Palu-

gyay, Poturnai, Tárkanyi, Vékei atď. Najstaršie z týchto spisov sú listiny rodiny Vékei, a to z doby pred rokom 1526. Ďalšiu skupinu tvoria majetkové spisy Františka a Jána Paczotha, ktorí boli úradníkmi spišskej komory v druhej polovici 16. storočia, a listy ich rodín. Od polovice 17. stor. skladá sa archív zo spisov, týkajúcich sa majetkov, úradnej činnosti a osobných stykov jednotlivých členov rodiny Senyei, ako aj s nimi príbuznými zväzkami pospájaných rodín, ako sú napr. rodiny Alagi, Andrassy, Babindali, Barkóczy, Bottka, Bémer, Csapi, Dóry, Drugeth, Forgách, Holý z Jabloníc (ináč aj Cheh), Keczer, Melith, Majláth, Nádasdy, Nyári, Nyeviczky, Orosz z Čičaroviec, Ödönffy, Pérenyi, Podolinszky, Posgai, Serédy, Soós zo Solivaru, Szécsi, Szentiványi, Szirmay, Szkárossy, Závody atď.

Čo sa týka oblastí, značná časť týchto spisov sa vzťahuje na južné územie Zemplínskej stolice a v menšej miere sa týkajú obcí Šarišskej, Spišskej, Abovskej, Tekovskej a Liptovskej stolice. S týmito spismi tvorí organickú archívnu jednotku materiál týkajúci sa niektorých užských a berežských majetkov.

Obce, o ktorých sa nájde materiál v uvedenom archíve, sú tieto:

1. Zemplínska stolica:

a) okres Kráľovský Chlmec: Bačka, Biel, Kráľovský Chlmec, Kapoňa — osada obce Leles, Hrušov — osada obce Rad, Veľký Kamenec,

b) okres Michalovce: Budkovce, Pozdišovce,

c) okres Sečovce: Kochanovce — časť Sečoviec, Kinčeš — osada Parchovian, Egreš,

d) okres Trebišov: Hrčeľ, Veľká Trňa,

e) okres Stropkov: Stropkov hrad, Bokša, Šandal (do roku 1881 patrili do Šariš. stolice),

f) okres Vranov n/Topľou: Juskova Vola (?).

2. Šarišská stolica:

a) okres Bardejov: Bardejovská Nová Ves, Vyšná a Nižná Voľa,

b) okres Košice: Budimír kaštieľ, Obyšovce,

c) okres Prešov: Prešov mesto, Chabžany (Böki), Janovík, Lemešany, Žipov, Bretejovce, Ličartovce, Ligord — osada Kokošoviec,

d) okres Sabinov: Andrejovka, Bajorovce, Ďurkov — osada Plavča, Krásna Lúka, Orlov, Plaveč,

e) okres Stará Ľubovňa: Plavnica, Údol (Ujak), Starina.

3. Spišská stolica:

a) okres Gelnica: Gelnica mesto,

b) okres Kežmarok: Jurské, Podhorany (Maldur), Toporec, Vojňany,

c) okres Spišská Nová Ves: Štefanová — osada Markušoviec, Vojkovce, Matejovce,

d) okres Stará Ľubovňa: Lomnička.

4. Liptovská stolica:

a) okres Lipt. Hrádok: Dovalovo, Hybe, Lipt. Hrádok — hrad, Lipt. Kokava, Lipt. Sv. Peter, Východná,

b) okres Lipt. Mikuláš: Vrbice — súčasť Lipt. Mikuláša, Ploštín, Závažná Poruba.

5. Tekovská stolica:

a) okres Levice: Veľké a Malé Kozmálovce,

b) okres Vráble: Červený Hrádok (Vörösvár),

c) okres Zlaté Moravce: Zlaté Moravce (Marót), Hostovce (Gesztóc), Chyzerovce (Hízér) Jedľové Kostolany (Kosztolány), Velčice (Welczeocz).

6. Abovská stolica:

a) okres Košice-okolie: Beniakovce (Benyék), Gyňov (Felsőgyönyü),

b) okres Moldava n/Bodvou: Paňovce (Pány),

c) okres Sečovce: Vyšná Kamenica.

Obec Regmec je na území Maďarska.

7. Užská stolica (uvádzajú sa iba obce, ktoré sú na území Slovenska):

a) okres Sobrance: Kristy, Vyšné Nemecké,

b) okres Veľké Kapušany: Pinkovce.

Archív rodiny Senyei obsahuje predovšetkým právne a procesné spisy. S hospodárskym životom spojené pramene (urbáre, účty, výkazy úrody, zoznamy poddaných atď.) vyskytujú sa v tomto archíve vo väčšej miere až v 18. storočí. Pravda, sporadicky sa vyskytujú takéto spisy už aj od 16. stor. Veľmi zaujímavé sú napr. účty a inventáre spišského panstva Jána Paczotha z konca 16. storočia (fasc. XVI, č. 4). Z tých vyšlo najavo aj to, že Paczoth pri stavbe svojho domu v Lomnici zamestnával talianskeho staviteľa, ktorý prišiel z Jágra (Eger v Maďarsku). Osobitnú pozornosť si zasluhujú spisy a podrobné pozemkové knihy z konca 18. storočia a zo začiatku 19. stor., vzťahujúce sa na rozdelenie chotárov jednotlivých statkov. Z korešpondencie Senyeiovcov, ktorí zastávali funkciu kapitánov pri pohraničných pevnostiach v 17. storočí (v časoch tureckého panstva), nájdú sa údaje o bojoch s Turkami, o útrapách obyvateľstva (fasc. XI.), ako aj o začiatkoch kuruckého hnutia. Bádateľ diplomatickej vedy nájde v tomto archíve množstvo materiálu k štúdiu diplomatiky zo 17. storočia zo stolíc Zemplínskej, Šarišskej, Spišskej, Abovskej a z tamojších mestečiek, ba aj dedín. Historika môžu zaujímať aj úradné spisy Jána Paczotha, spišského komorného radcu a prefekta z konca 16. stor., spisy Jána Szentiványiho, protonotára z počiatku 18. stor., a úradné spisy Senyeiovcov, ktorí zastávali úrad hlavného župana.

V archíve rodiny Senyei uchovaný materiál, vzťahujúci sa na Slovensko, náležite dopĺňa archív rodiny Vécsey. Väčšina spisov, pochádzajúcich z doby pred 18. storočím sa vzťahuje na zdedené a darované majetky Vécseyovcov, ktorí boli v príbuzenskom pomere aj so Senyeiovcami. Najstarší príbuzenský zväzok medzi týmito dvoma rodinami vznikol začiatkom 18. storočia, keď si Ladislav Vécsey (1688—1759) vzal za manželku Barboru Senyeiovú. Keďže Štefan Vécsey

(1716—1802) vykúpil veľkú časť starých fondov za značných finančných obetí od rôznych rodín, je materiál tohto archívu veľmi rozvetvený. Od Oravskej stolice až po Huňadskú (v Rumunsku) niet kraja v bývalom Uhorsku, pre ktorý by sa nenašiel materiál v tomto archíve. Tento spisovný fond rozličnej proveniencie pojala rodina Vécseyovcov počínajúc od roku 1838 do jednotnej archívnej sústavy a dala ho starostlivo zregistrovať. Takto ho našli prví opisovatelia tohto archívu v Sárközujlaku (Rumunsko).¹ Avšak za druhej svetovej vojny bola táto stará sústava porušená; značná časť materiálu bola zničená aj s pomôckami a len zvyšok ako hromada papiera sa dostal roku 1945 do Kluže do úschovy Historického ústavu. Hoci starú sústavu archívu ešte neobnovili, možno jeho materiál už znova používať, no bádateľskú prácu možno v ňom konať iba ak prezeráme materiál kus po kuse. Najstaršia časť údajov, dôležitá pre slovenského bádateľa, je spojená s členmi a majetkami rodiny Csapi zo (Sečovskej) Poljanky a ich príbuzenstva. Posledný potomok rodiny Csapi — Mária bola totiž manželka Alexandra Vécseyho, filakovského kapitána († 1661). A tak sa dostala do držby s rozsiahlymi majetkami rodiny Csapi aj spisová pozostalosť tejto rodiny. S týmto fondom sa takto dostala do archívu aj napriek spomenutej vojnovnej pohrome veľká väčšina listín, pochádzajúcich z doby pred rokom 1526, ktorých je značný počet. Treba poznamenať, že podstatná časť spisov inej proveniencie pochádza tiež z časov pred 18. storočím.

V tejto staršej časti archívu možno nájsť údaje okrem o rodine Vécseyovcov, Csapiovcov a ich stredovekého príbuzenstva aj o členoch a majetkoch iných rodín. Sú to najmä rodiny: Balassa z Ďarmot, Bydy, Berethy, Bertóthy, Bakos z Oždian, Barkóczy, Bánffy z Micha-

loviec, Csernavodai (Černovodský?), Derisy, Drugeth, Daróczy, Feledi, Forgách, Fekete z Iványa (?), Golopi, Kéthelyi, Kubinyi, Klobusiczký, Lorántffy, Madách, Monoki, Melczer, Michalovecký (Nagy-mihályi), Némethi, Nyári, Orosz z Čičaroviec, Pászthay, Paczoth, Pethő z Gerse (?), Perényi, Prépostváry, Surányi, Szemerei, Szelényi, Szerdahelyi, Szécsi, Szúrthei, Tarnóczy, Tibai, Thurzó atď.

Spisový materiál sa delí podľa stolíc takto:

1. Zemplínska stolica:

- a) okres Humenné: Zubné,
- b) okres Kráľovský Chlmec: Boľ, Hrušov (osada obce Rad), Malé Trakany,
- c) okres Michalovce. Kačanov, Krásnovce, Lesné, Močarany, Pozdišovce, Staré, Topoľany,
- d) okres Sečovce: Sečovce — mestečko, Albin — súčasť obce Sečovce, Božčice, Cabov, Drahov, Dvorianky, Hriady, Kinčeš (súčasť Parchovian), Kochanovce — súčasť obce Sečovce, Kravany, Parchovany-kaštieľ, Sečovská Polianka, Stanokovce, Vojčice,
- e) okres Snina: Kalná Roztoka,
- f) okres Trebišov: Čerhov, Veľký (Malý) Kazimír, Veľký (Malý) Ruskov,
- g) okres Vranov n/Topľou: Dlhé Klíčovo, Jastrabie, Počičva — osada obce Sedliská, Šink — zaniknutá obec v chotári obce Nižný Hrušov.

2. Abovská stolica:

- a) Košice okolie — okres: Bernátovce, Vyšný Čaj,
- b) Moldava n/Bodvou: Nižný Lánec, Drienovec (Somodí).

3. Gemersko-Malohontianska stolica:

- a) okres Filakovo: Čamovce (Csoma), Hajnáčka, Hodejov-hrad (Várgede),
- b) okres Rimavská Sobota: Hodejovec (Kerekgede), Mojín (Majom), Nižná Pokorádz, Vyšná Pokorádz, Širkovce-hrad (Serke), Šimonovce (Simonyi), Čerenčany (Cserencsényi),

- c) okres Hnúšťa: Hnúšťa, Klenovec, Líkier, Tisovec, Rimavská Baňa, Ri-

¹ Századok 1889, str. 117—126. I. Kirándulási jelentések (exkurzné zprávy).

rimavské Brezovo, Rimavská Lehota, Rimavské Zalužany, Rimavica,

d) okres Šafárikovo (Tornalja): Borica (Baraca), Janice (Jéne).

4. Hontianska stolica:

a) okres Krupina: Bzovík, Dolné Mladonice, Čelovce,

b) okres Modrý Kameň: Čebovce (Csáb), Čelovce (Csall), Dolné Plachtince (Alsópalojta), Szelany (Szelény),

c) okres Šahy: Dolné Semerovce (Alsósözmeréd).

5. Novohradská stolica:

a) okres Fiľakovo: Fiľakovo-hrad, Šávoľ,

b) okres Lučenec: Pincina (Pinc).

6. Užská stolica (uvádzajú sa iba obce, ktoré sú na území Slovenska):

a) okres Michalovce: Čečehov, Klokočov,

b) okres Sobrance: Bunkovce, Hažin (Nagygezsény), Choňkovce (Hunkóc), Nižná (Vyšná) Rybnica (Nagyribnice), Poruba pod Vihorlatom (Németporuba), Vojnatina, Ťbrež, Vyšné Nemecké (Felsőnémeti), Závadka,

c) okres Veľké Kapušany: Močiar — súčasť obce Kapušanské Kľačany, Palín, Senné-hrad (?), Stretava (Nagyszeretva), Veľké Slemence (Nagyszelmenc).

Materiál rodín Vécsey a Senyei, ktorý sa vzťahuje na uvedené obce, je rovnakého rázu. Iba taký rozdiel je medzi

nimi, že archív Vécseyovcov je bohatší na spisy týkajúce sa hospodárskeho života. Keďže aj Vécseyovci zastávali vedúce funkcie pri obrane pohraničných hradov proti Turkom, možno v ich archíve nájsť dosť bohatý materiál týkajúci sa bývalých pohraničných hradov na terajšom Slovensku (napr. Fiľakovo, Hajnáčka) a pohnutých dejín týchto hradov. Nájsť sa tam cenné spisy z hospodárskych a poddanských dejín zo 16.—17. storočia, ako sú napríklad výkazy, ktoré si viedol Ján Szelényi o služobnostiach poddaných z Dolných Plachtiniec, Dolných Semeroviec, Dolných Mladonic, z Bzovíka atď. (obce v býv. Hontianskej stolici) alebo desiatkové zoznamy z Kalnej a Zubného (Zemplínska stolica), súpis obyvateľov obce Šávoľ (Novohradská stol.). Bádateľ dejín kuruckého hnutia vo vtedajšom hornom Uhorsku, ako aj pracovník na topografii umeleckých pamiatok a pestovateľ historických pomocných vied tu môžu rovnako s úspechom pracovať. Pre poznanie stoličnej diplomatiky Vécseyovský archív — najmä spisy, vydané Zemplínskou, Abovskou a Užskou stolicou — poskytujú počnúc 16. stor. veľmi bohatý a cenný materiál.

Zsigmond Jakó, Cluj, Rumunsko.
Z maď. rukopisu preložil
J. Trochta.

ИСТОРИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

Института истории Словацкой Академии Наук
ГОД ИЗДАНИЯ V, № 3

СОДЕРЖАНИЕ

Статьи

- Рихард Марсина, О потребности и принципах издания словацкого диплома
тария 297
Павол Гапак, Положение пролетариата в Словакии в 1848 — 1867 г. г. . . . 315
Дердь Толнай, Развитие сельской промышленности и ее преобразование
в капиталистическую промышленность в Венгрии в 1842 — 1848 г. г. . . . 335

Дискуссии

- Иосиф Кудлачек, К вопросу о возникновении ранефеодальных народностей
на нашей территории 357

Обзоры

- О. Л. Вайнштейн, Новейшая буржуазная литература по истории историографии. 368

Критика — Глоссы — Библиография

Сообщения

HISTORISCHE ZEITSCHRIFT

der Slowakischen Akademie der Wissenschaften. Herausgegeben
vom Geschichtswissenschaftlichen Institut

JAHRGANG V, Nr. 3

INHALT

Aufsätze

- Richard Marsina, Über die Notwendigkeit und die Grundsätze der Ausgabe
eines slowakischen Codex Diplomaticus — — — — — 297
Pavol Hapák, Die Lage des Proletariats in der Slowakei in den Jahren
1848—1867 — — — — — 315
György Tolnai, Entwicklung der Bauernindustrie und seine Umwandlung
in eine kapitalistische Industrie in Ungarn in den Jahren 1842—1848 — 335

Diskussion

- Jozef Kudláček, Neuere Ansichten über die Entstehung der frühfeudalen
Nationen auf unserem Gebiet — — — — — 357

Rundschau

- O. L. Wainstein, Die neueste bürgerliche Literatur über die Geschichte der
Geschichtswissenschaft — — — — — 368

Kritik — Glossen — Bibliographie

Berichte

REVUE HISTORIQUE

de l'Institut d'Histoire à l'Académie Slovaque des Sciences

ANNÉE V, No 3

SOMMAIRE

Articles

- Richard Marsina, Sur la nécessité et les principes de l'édition d'un Recueil des Chartes slovaque — — — — — 297
Pavol Hapák, La situation du prolétariat en Slovaquie en 1848—1867 — 315
György Tolnai, Le développement de l'industrie paysanne et sa transformation en une industrie capitaliste en Hongrie en 1842—1848 — — — 335

Discussion

- Jozef Kudláček, Aspects nouveaux sur l'origine des nationalités féodales anciennes sur notre territoire — — — — — 357

Revue

- O. L. Vainstein, La nouvelle littérature bourgeoise sur l'histoire des sciences historiques — — — — — 368

Critiques — Glosses — Bibliographie

Notes

HISTORICKÝ ČASOPIS

SLOVENSKEJ AKADEMIE VIED

ROČNÍK V, ČÍSLO 3, 1957

Vydáva

RYDAVATELSTVO SLOVENSKEJ AKADEMIE VIED V BRATISLAVE

Hlavný redaktor Ludovít Holotík

Výkonný redaktor Pavel Horváth

Redakčná rada: K. Golán, M. Gosiorovský, B. Graca, J. Hrózienčik, M. Kropilák,

Vl. Matula, J. Mesároš, J. Tibenský

Tajomníčka redakcie Alica Pavlíčková

Vychádza štvrtročne raz. Ročné predplatné Kčs 36.—, jednotlivý zošit Kčs 9.—

Predplácanie časopisu možno zastaviť len koncom kalendárneho roka

Novinové výplatné povolené výmerom poštového úradu Bratislava 1 pod čís.

231—prepr. 1955

Rukopis zadaný v máji, vytlačené v septembri 1957

Vytlačili Severoslovenské tlačiarne národný podnik, závod 2 Ružomberok

Povolené výmerom PIO č. 7293/50-III/2 A 79 381